

Osvrt na osvrt profesora Miljenka Hajdarovića

Vjerujući u dobronamjernost kritika svoga uvaženoga kolege Hajdarovića, osjećamo potrebu i dužnost pojasniti neke sporne točke svoga prethodnoga priopćenja kako u budućnosti ne bi bilo nedoumica. Prije svega, želimo zahvaliti na reakciji koja je vrlo poželjna u istraživačkom svijetu u kojem se valja stalno preispitivati, idući ukorak s vremenom, čak i ako se kasnije pokaže da smo ranije išli u krivom smjeru. Svima nam je cilj poboljšati nastavni proces.

Kolega Hajdarović istaknuo je problem starosti učenika uključenih u istraživanje koji su u tom trenutku imali 12 godina, iako je poznato da je za otvaranje Facebook profila potrebno imati godinu dana više. Iako bi možda bilo bolje da je istraživanje provedeno sa starijim učenicima, oni tada istraživačima nisu bili dostupni, stoga se odlučilo provesti istraživanje s učenicima koji su bili dostupni, a to su bili učenici 6. razreda. Ovdje je odmah važno reći da su svi učenici uključeni u istraživanje već ranije imali profil, stoga ovo istraživanje nije moglo imati negativnu odgojnu ulogu te poticati lažiranje godišta pri otvaranju računa. Još jednom citiramo rečenicu iz svog rada: „Kada se već djecu teško može spriječiti u otvaranju vlastitog Facebook profila, **treba pokušati** iskoristiti Facebook za poboljšanje školskih rezultata učenja.“ Dakle, nije bilo poticanja kršenja pravila Facebooka, već se stvari pristupilo pragmatično. Vjerujemo da je kolegi Hajdaroviću jasno, budući da je i sam koristio Facebook u obrazovne svrhe, da je nemoguće spriječiti ilegalno otvaranje računa. Međutim, vrijeme provedeno na toj društvenoj mreži barem će biti korisnije utrošeno nego što bi inače bilo – a jasno je da bi djeca svejedno bila *online* – s poviješću ili bez. S obzirom na to da su roditelji, kao i stručna služba Škole, bili detaljno upućeni u sve što ih očekuje te su i sami mogli pratiti virtualni svijet svojega djeteta (sada i češće jer smo im ukazali na to da je to poželjno), ne vidimo zašto bi se njihovo kanaliziranje energije kroz društvenu mrežu, a za potrebe učenja, moglo krivo shvatiti. Uostalom, smatramo da je svojim potpisom roditelj legalizirao takav oblik interakcije učenika i djeteta.

Nadalje, kolega Hajdarović postavlja niz potpitanja o legalnosti postojanja Facebook računa u njihovoj dobi te o zaštićenosti privatnih informacija učenika s njihovih profila. Valja naglasiti da profil koji je profesorica otvorila isključivo za istraživanje (i koji je ugašen nakon provedbe istoga) nije imao pristup njihovim privatnim infor-

macijama. S obzirom na to da kolega Hajdarović također koristi Facebook u nastavi, dobro zna da je moguće otvoriti otvorenu grupu za čije članstvo učenici pošalju zahtjev, a da pritom ne postanu Facebook prijatelji s administratorom grupe. Tako je i u ovom slučaju bila otvorena grupa u koju je dodan 71 učenik, a grupa je potom pretvorena u tajnu grupu, kako nitko drugi ne bi mogao zatražiti pristup. Time su učenici i njihove privatne informacije, objave i fotografije zaštićeni i od profesorice.

U usmenom razgovoru prije istraživanja otkrilo se da svi uključeni imaju mogućnost korištenja interneta kod kuće, a i vrijeme je to kada nisu svi učenici imali mobilni telefon s uslugom interneta. Što se tiče korištenja društvenih mreža, navedena škola medijski opismenjuje učenike, imajući na umu da je internet medij kojim se lako može manipulirati. Osim toga, svatko tko radi u prosvjeti zna da je dužnost razrednika – ne samo u srednjoj nego i u osnovnoj školi – ukazivati na prednosti i nedostatke komunikacije putem društvenih mreža. Jasno je da učenici imaju i roditelje, stoga je pretpostavka da ih i oni, osim profesora, dodatno informiraju.

Slažemo se s kolegom Hajdarovićem da bi pojašnjavanje samoga procesa poučavanja trebalo dodatno pojasniti. Dakle, u vrijeme provedbe istraživanja, učenici su u školskoj učionici slušali predavanja o Hrvatskoj u doba Arpadovića i Anžuvina, a kasnije su putem Facebooka dobivali dodatne materijale, kvizove i povratnu informaciju. Jasno je da je Facebook bio dodatno pomagalo za učenje na daljinu, ali ne i jedino. S ove vremenske distance i više iskustva u znanstveno-istraživačkom radu, svjesni smo metodološke pogreške s nepostojanjem kontrolne skupine o kojoj kolega govori te bismo, u nekoj budućoj situaciji, postupili drukčije i znanstveno „mjerljivije“. Nadalje, razdvajanje učenika po spolu nije bilo relevantno za postavljenu hipotezu, no s obzirom na to da smo imali i te podatke, uključili smo ih u rad jer su mogli nenadano iznjedrati i prikaz eventualnih razlika u uspješnosti usvajanja gradiva učenika i učenica, što se nije dogodilo, no može biti putokaz za buduća istraživanja koja bi veći naglasak stavljala na spolne razlike.

Jasno nam je da su postojale i druge društvene mreže u vremenu istraživanja, međutim, kolega Hajdarović zaboravio je pitanje od kojega je sve krenulo – **možemo li Facebook iskoristiti u nastavi** i to baš zato što ga većina koristi u svrhu zabave, a moglo bi ga se prenamijeniti. Korištenjem Edmoda ili Yammera učenici bi i dalje Facebook koristili za zabavu, a ne za učenje. Nadalje, učenici jesu bili motivirani što dokazuju veće ocjene, ali i njihovi komentari, stoga se ne slažemo da Facebook nije imao baš nikakav učinak. Podržavamo korištenje Moodlea i sličnih platformi, no smatramo da, barem što se tiče motivacije učenika, postoji velika razlika u tome koristi li se e-mail ili se koristi najpopularnija društvena mreža na svijetu.

Kolega na više mjesta komentira kako smo i sami indirektno izrazili sumnju je li boljim rezultatima pridonijelo korištenje Facebooka ili individualizirani pristup te

dodatni rad s učenicima. Kao što smo i napisali, mišljenja smo da korištenje Facebooka jest imalo pozitivan utjecaj jer se na taj način motiviralo učenike, nastavu učinilo zanimljivijom i približilo ju se učeničkoj izvanškolskoj svakodnevici, no isto tako ne izuzimamo mogućnost (dapače, smatramo je vrlo vjerojatnom) da su na rezultate utjecali i drugi čimbenici poput individualiziranoga pristupa i dodatnoga rada, zbog čega smo i pozvali na dodatna istraživanja koja bi trebala jasnije diferencirati u kojoj je mjeri što i koliko utjecalo. Smatramo kako nitko, dakako uključujući i nas same, nije toliki autoritet da bi mogao izricati zakonitosti funkcioniranja učenja i poučavanja u nastavi povijesti u konkretnoj temi bez provođenja istraživanja na tu temu te da bi možda bilo korisnije da je kolega Hajdarović svoj osvrt temeljio na vlastitom istraživanju umjesto donošenja zaključaka *a priori*. Slažemo se da postoji mnogo načina za korištenje Facebooka u nastavi, podržavamo kolegine prijedloge te ga pozivamo da pomoću resursa koji su mu dostupni provede istraživanja o mogućnostima korištenja Facebooka za razvijanje povjesničarskih vještina učenika.

U konačnici, zahvaljujemo kolegi Hajdaroviću na trudu za promišljanje o našem prethodnom priopćenju i pisanju osvrta na isto, budući da nas je potaknuo bolje objasniti neke dijelove svojega istraživanja, ali i promisliti o metodološkim zamkama nekih budućih izazova. S obzirom na istraživačke interese, otvoreni smo za suradnju. Istraživanja o korištenju Facebooka u nastavi svakako su poželjna i bit ćemo sretni ako naš rad, kao i ovaj osvrt, potaknu daljnje proučavanje ove teme u svrhu poboljšanja odgojno-obrazovne prakse.

S poštovanjem, Sergej Filipović i Andrea Vučetić
Osijek, 4. rujna 2017.